

2

Mrągowo

I. C Z E S C O G O L N A

Nasze miasto nazywa się Mrągowo. Nazwę tę otrzymało w 1947 roku. Dawniej nazywało się Sensburg, a mieszkańcy mówili po prostu Ządzberk.

Mrągowo leży na Mazurach , jest stolicą powiatu. Dzięki swemu położeniu na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich jest miastem turystycznym i ma wszelkie dane do rozwoju tej pięknej dziedziny.

— Miasto leży na przesmyku między jeziorami Juno i Czos. W dawnych czasach ze wszystkich stron otoczone wodą, co miało znaczenie obronne. Obecnie otaczają je jeziora: Czos, Juno, Sołtyskie, Magistrałskie, Czarne i Piecuch /Czerwone/.

Sprzed ratusza piękna aleja prowadzi nad jezioro Czos. Na jego przesiwległym brzegu widać camping położony na wzgórzu. Ze wzgórza turyści mogą oglądać panoramę miasta: Czerwone, żółte i białe domy zerkające w wodę, wieże ratusza, kościołów i najwyższy punkt - przekaźnik telewizyjny. W mieście jest bardzo dużo zieleni.

Od miasta wojewódzkiego - Olsztyna dzieli Mrągowo 64 km - szosą lub koleją.

Mrągowo jest siedzibą miejskich i powiatowych władz administracyjnych, Komendy Milicji Obywatelskiej, poczty, telegrafu, telefonu, banków: narodowego, rolnego i spółdzielczego, nadleśnictwa, izby regionalnej i innych instytucji.

Warto to wszystko zobaczyć !

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Mrągowo leży na Mazurach. Krajobraz Pojezierza Mazurskiego ukształtowany został przez lodowiec i wody roztopowe. W okresie zlodowacenia pomiędzy bryłami martwego lodu powstawały szczeliny, które stały się drogą spływu wód roztopowych. W pewnym momencie lód zatrzymał się wzdłuż linii ciągnącej się kilka kilometrów za miastem i w tym miejscu zaczęło się rozwijać ognisko deglacjacji. Postój lodowca trwał tu dłuższy okres czasu. W okolicy Brejdyn bryła martwego lodu znajdowała się stosunkowo blisko czoła aktywne- go lądolodu i stworzyła warunki które, zmuszały wody roztopowe do spływu w dwu kierunkach: na południo-zachód i południo-wschód. W związku z ożywioną działalnością wód roztopowych obok moren czołowych i rynien powstały liczne wały ozowe i inne formy marginalne, jak kesy, okierunku na ogół z ruchem lodowca i jego wód roztopowych. Po okresie pierwotnego pojezierza zaczęła się stabilizacja poziomu wód powierzchniowych, a później wód gruntowych. W tym czasie wody powierzchniowe przelewały się z jednych zbiorników do drugich, pozostawiając między nieckami wytopiskowymi obniżenia z silnie zdenu- dowanymi zboczami. Po okresie tworzenia się niecek wytopiskowych zaczęła się stabilizacja wód gruntowych. Poziom ich stopniowo obni- żał się wskutek odpływu przez podłoże, które stanowią przepuszczalne dla wody utwory czołowo-morenowe i sandreowe.

Miasto otoczone jest jeziorami. Jest ich kilka: Czos, Juno, So- łtyskie, Magistrackie, Czarne, Kocie, Piecuch/Czerwone/ i Zarośnię- te.

Wody jeziora Czos przez jeziora Juno, Kiersztanowskie, Dejnowo, rzeki Dejną i Guber płyną do Łyny, a dalej do Pregoi i do Morza Bałtyckiego.

Jezioro Czos otacza miasto od wschodu. Główna ulica biegnie prawie równolegle do jeziora, boczne dochodzą do alejki spacerowej otaczającej jezioro.

Powierzchnia jeziora Czos wynosi $2,59 \text{ km}^2$, głębokość 39,5 m. Jezioro jest położone na wysokości 127 m n.p.m. Długi wąski półwysp wrzynający się z południowo - wschodniego brzegu ku północy dzieli Czos na dwie odnogi: zachodnią, węższą i dłuższą i na wschodnią, szerszą i krótszą. Półwysp ten nazwano Półwyspem Czterech Wiatrów. Jest tam budynek dawnej szkoły szybowcowej, obecnie siedziba Wojskowego Ośrodka Kondycyjnego. Na półwyspie znajduje się najwyższe w okolicy wzniesienie zwane Górą Czterech Wiatrów. Wysokość jego wynosi 182 m n.p.m. Ciekawostką przyrodniczą są rosnące tu krzewy kosodrzewiny. Brzegi jeziora porośnięte są miejscami trziną. Nad jeziorem Juno znajduje się gospodarstwo rybackie. Jezioro Magistrackie to niewielkie jeziorko położone między ulicami Lenina a Warszawską, a więc prawie w centrum miasta. Po wojnie zostało oczyszczone, teren dookoła uporządkowano, a na wyspie zamieszkały łabędzie i dzikie kaczki. W północnej części miasta znajduje się park im. Juliusza Słowackiego. Zajmuje obszar około 40 ha. Zachodnią stroną opiera się o jezioro Juno, północną o jezioro Kocie, a wschodnią o jezioro Czarne. Szosa dzieli park na dwie części. Park jest porośnięty kilkudziesięcioletnimi dębami, starodrzewem sosnowym i świerkowym, sporadycznie występuje też modrzew. Na zachód od parku znajduje się jezioro Piecuch, zwane przez miejscową ludność Czerwonym, gdyż woda bogata jest w związki rudy darniowej. Czerwona rzeczka łączy jezioro Czerwone z jeziorem Juno. W swym górnym biegu ma ona charakter rzeki górskiej, o dolinie wciętej w kształcie litery "V".

Jeziora otaczające miasto wywierają wpływ na jego klimat. Wiosną rozmarzając pochłaniają duże ilości ciepła, co przyczynia się do stosunkowo niskich temperatur. Odwrotnie jest jesienią. Jesienie są zazwyczaj długie i ciepłe.

III. H I S T O R I A

Mrągowo zostało założone przez władców krzyżackich na miejscu osiedli lub miejsc obronnych Prusów. Ich pierwotne nazwy zaginęły.

Opierając się na "Deutsches Stadtbuch" wydanej w 1939 roku w Berlinie możemy powiedzieć, że w 1348 roku Krzyżacy wybudowali na przesmyku między jeziorami Juno i Czos "ardenshaus" -

dom administracyjny. Wokół niego zaczęło się rozwijać osadnictwo. Wtedy wyłonił się problem herbu. W herbie znajduje się łapa niedzwiedzia. Jak doszło do tego, że jest to akurat ucięta łapa ?

Otóż w tych odległych czasach, gdy brzegi jezior Juno i Czos porastały olbrzymie lasy, grasował tu niedzwiedź, krwiożercza bestia. Wiele szkód poczynił on ludziom. Pewnego dnia postanowiono zgładzić szkodnika. Odważni uzbroili się w co kto mógł i ruszyli na polowanie. Walka była zacięta. W jej trakcie jeden z myśliwych uciął niedzwiedziowi łapę. Ryczący z bólu władca lasów pomknął w stronę Kętrzyna, gdzie zakończył swój żywot. Mieszczanie tryumfalnie wrócili do grodu niosąc łapę jako trofeum. Widząc to żona burmistrza podsunęła myśl, żeby w herbie umieścić ową łapę. Tak też uczyniono. W rezultacie herbem miasta jest ucięta łapa na białym tle, nad nią zaś napis Anno 1348.

Rok 1449 przyniósł miastu nową lokatę. Na mocy prawa chełmińskiego wytyczono kwadratowy rynek 8 x 8 prętów. Na rynku znajdował się dom kupiecki i kramy piekarzy, rybaków, rzeźników, myśliwych, szewców i innych rzemieślników.

Według " Unsere Mazurische Reimat" prawa miejskie nadał komtur Johann von Golsus w latach 1404-1407. " Statystyka miast i osiedli 1945-1965 " wydana przez Główny Urząd Statystyczny podaje rok

1407. Akt nadania praw miejskich zaginął. Konrad von Jungingen założył miasto nadając mu 100 włók ziemi, z których 80 przeznaczono na budowę wsi dannickiej., 10 dla sełtysa, 6 dla kościoła

a dla miasta 64. Od każdej włóki dannickiej miano płacić 14 skejców i 2 kury, od każdego zaś dworku 2 fenigi. Konrad przyznał miastu wolne rybołówstwo na jeziorach Czos i Juno a sołtysowi i proboszczowi na jeziorze Sołtyskim. Sołtys nie miał prawa sądenia Prusaków osiadłych na tym terytorium, gdyby jednak w mieście coś zawinił i tam zostali zatrzymani, miał sołtys sądzić ich według prawa.

Miasto jednak nie rozwijało się tak jak powinno. Nieszkańcy płacili olbrzymie podatki, zakon nękał nieszczęśliwych ludzi. Kolejni starostowie miasta też zbyt nie dbali o jego rozwój. Jakby nie dość było nieszczęścia ze strony ludzi, jeszcze tajemnicze i okrutne prawa przyrody nie dały o sobie zapomnieć. Pożary trawiły budynki miejskie w latach 1568, 1659, 1698, 1822. Miasto dotkliwie ucierpiało z powodu wojen w latach 1709-1711. Skutkiem działań wojennych miasto nawiedziła dżuma. Potem przyszły grad, szarańcza. Wyniszczyły one miasto do tego stopnia, że trudno było sprowadzić nowych osadników.

W 1788 roku generał Henryk Freiherr v. Gdnther ulokował w Mrągowie część pułku Bośniaków. Zamieszkali oni w domu położonym obok ratusza, niewielkim, parterowym, o konstrukcji szahulcowej. Był to oddział lekkiej kawalerii, słynący z mistrzostwa wojennego, złożony z ochotników różnych narodowości. Do Bośniaków należeli również Polacy, którzy swoim oddziałem zaczęli nadawać nazwę towarzyszy. Umundurowanie ich było niezwykle barwne. Był to jedyny w Prusach pułk, który używał lanc.

Po ostatnim pożarze w 1822 roku zmieniono układ urbanistyczny miasta: wytyczono dwa rynki, zbudowano nowy ratusz / 1825 /. Układ ten uznany został za zabytek trzeciej klasy. Ratusz jest budowlą bezstylową, na fasadzie ma herb miasta. Obecnie jest siedzibą Miejskiej Rady Narodowej.

Z chwilą wybuchu Insurekcji Kościuszkowskiej ochotnicy z okolic Mrągowa usiłowali przedostać się do Naczelnika.

Tak było również w czasie powstania styczniowego - 80% transportu broni i prochu szło przez Mrągowo.

Okolice Mrągowa i Szestna zamieszkiwało wielu Polaków. Nie wolno było im osiedlać się w mieście. Sytuacja zmieniła się po 1466 roku. Teraz w mieście liczącą przewagę mają Polacy. Ale siły żywiołu polskiego załamała epidemia tyfusu i najazdy Tatarów, wzmożona germanizacja. W 1825 roku Mrągowo zamieszkuje 1168 Niemców, a 585 Polaków. Na wsiach było inaczej - Polaków 20.404, Niemców 2.300. Jeszcze w 1861 roku Polacy stanowili 75% ogółu ludności. W archiwum olsztyńskim jest pismo prezydenta rejencji gabińskiej do landrata mrągowskiego z 21.VIII.1884 nakazujące śledzenie tygodnika "Mazur" ukazującego się w Ostródzie.

Rok 1818 przyniósł żądzborkowi awans do rangi miasta powiatowego. Stało się to w wyniku reformy administracyjnej Prus Wschodnich. Trudno było sprostać temu zadaniu, gdyż w 1807 roku miasto musiało przez trzy dni utrzymać 6.000 żołnierzy francuskich.

W 1851 roku prezes magistratu mówi o konieczności założenia przedszkola, a w innym dokumencie czytamy: "12 lipca 1851 Szkoła Uprawy Lnu ucząca obróbki lnu wedle metody belgijskiej... przeniesiona została na wniosek żądzborskiego powiatowego Towarzystwa Rolniczego do Żądzborka, ponieważ właśnie w tej okolicy już od wielu lat uprawa lnu i wyrób płótna posiada znaczne rozmiary, tak że w czasie tantejszego targu płóciennego dokonywane są bardzo znaczne zakupy płótna. Nauka w tej szkole zaczęła się już 25 lipca br. kurs, na którym każdy nauczyć się może tego, co trzeba wiedzieć o uprawie i o należytej obróbce lnu, trwa około 14 dni. Pierwszy nauczyciel nazywa się Wiesbreck. Kuratorium Szkoły Uprawy Lnu... wzywa pilnie do uczęszczania na na-

ukę i zwraca uwagę również większych posiadaczy ziemskich na to, iż mogą wyszkolić jednego lub kilku ludzi spośród swj czeladzi w obróbce lnu wedle metody belgijskiej".

Rok 1945/28styczeń/ przynosi mistu wolność. Mragowo zostało wyzwolone przez Oddziały Armii Czerwonej. W czasie działań wojennych uległo zniszczeniu w 40 %.

13.IV.1945r. przybył tu pełnomocnik grupy operacyjnej Golaszewski z dwoma pomocnikami. Zadaniem ich było zapoznanie się z terenem, współpraca z władzami wojskowymi, możliwie szybkie uruchomienie zakładów przemysłowych, które były zniszczone w 100% i urządzeń użyteczności publicznej.

W 1947 roku Ządzbork otrzymał nową nazwę uchwaloną przez Komisję Ustalania Nazwa Miejscowości obradującą 26.X.1947 roku. w obecności ministra Administracji Publicznej i delegacji Ministerstwa Ziem Odzyskanych. Komisja kierowała się zasadą... "Zastąpić niektóre nazwy niemieckie nazwami polskimi, utworzonymi od nazwisk zasłużonych dla polskości całych Mazurów i Warmii ...". Od tego czasu Ządzbork nazwano Mragowem od nazwiska Krystiana Celestyna Mrongowiusza, urodzonego w Olaszynku 19.VII.1764 r. Mrongowiusz ukończył studia uniwersyteckie w Królewcu. Pracował potem jako nauczyciel. Od 1797r był kanzodzieją w Gdańsku i lektorem języka polskiego w tamtejszym gimnazjum. Tutaj prowadził wszechstronną działalność jako miłośnik i popularyzator języka polskiego. Pisał, tłumaczył i wydawał podręczniki, słowniki, kalendarze, kancjonały. Utrzymywał bliskie stosunki z polskim światem kultury i nauki. Był członkiem kilku towarzystw naukowych m.in. Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. Towarzystwo to ofiarowało mu medal z napisem - " K.C. Mrongoviuszowi obrońcy języka polskiego w Prusach "

Mrongoviusz był pierwszym badaczem języka kaszubskiego i ma-

zurskiego . Znany historyk i bibliograf pisał o nim: " dzieło germanizacji cofnął o dobry lat dziesiętek ".

Zabytków w Mrągowie jest niewiele. Najstarszy dom mieszkalny znajduje się przy ulicy Warszawskiej.5. Jest on obecnie zamieszkały przez blacharza.

Nie jest znana data zbudowania kościoła - znaleziono wzmiankę, że istniał on w roku 1407, a w 1812 roku pastora obowiązywała znajomość języka "mazurskiego". W czasie ostatniej wojny kościół został spalony, obecnie jest odbudowany, ale nie ma w nim żadnych zabytków.

Kościół katolicki został zbudowany w 1860 roku.

Czasy rozkwitu Mrągowa pamięta spichrz przy ulicy Roosevelta 47.

IV. G O S P O D A R K A

1. Ludność:

Ludność tutejsza jest pochodzenia różnego. Można spotkać tu Białorusinów, Rosjan, Niemców, Mazurów, Cyganów. To, że teren ten zamieszkują Niemcy jest wynikiem germanizacji, a także klęsk żywiołowych. Wynoszczoną ludność zastępowano osadnikami niemieckimi - kolonistami. Ich potomkowie czując się bardzo związani z Polską - zostali tu. Różnorodny skład narodowościowy jest wynikiem ruchu ludnościowego. Rozróżniamy trzy okresy:

- I. 1945 - 1949 - rozwój procesu osadnictwa, rozwiązywanie problemów narodowościowych,
- II. 1949 - 1963 - wędrówki wewnętrzne ludzkości z jednoczesnym odpływem ludności wsi do miast.
- III. przemieszczanie ludności zewnętrzne i wewnętrzne / repatriacje z ZSRR, akcja łączenia rodzin - wyjazdy do NRF /, ożywienie osadnictwa.

W r czyli 13,08 ludności w powiecie stanowili Polacy. W r 1945 po wyzwoleniu - 35% pensjonariuszy domu starców stanowili Warmiacy i Mazurzy.

Rozwój ludności na przestrzeni wieków różnie się kształtował. Ilustruje to tabela:

Rok	Liczba ludności	Rok	Liczba ludności
1538	450	1010	6.192
1746	932	1025	7.412
1782	1.200	11833	8.765
1801	1.170	11939	9.877

Rok	Liczba ludności	Rok	Liczba ludności
1816	1.500	1946	3.254
1835	2.039	1950	7.884
1843	2.344	1955	9.205
1852	2.164	1960	10.824
1867	3.137	1962	11.200
1880	3.611	1964	11.500
1890	3.562	1966	12.300

W okresie przedwojennym Mrągowo nie mogło poszczycić się posiadaniem zakładów przemysłowych o większym znaczeniu. Było tylko kilka młynów, browary. W czasie działań wojennych ten mizerny przemysł został zniszczony w 100 %.

Obecnie w Mrągowie znajduje się kilka zakładów przemysłowych. Są to:

Tartak Przemysłu Drzewnego produkujący głównie na eksport, Zakłady Sprzętu Mechanicznego przy ulicy Sienkiewicza produkujące części do silników, remontujące samochody. Zakłady zatrudniają 500 osób.

Państwowy Ośrodek Maszynowy przy ul. Sojuszniczej zatrudnia 400 osób, produkuje części do maszyn rolniczych.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska produkująca sery, masło, twarog, zatrudniająca 100 osób. Spółdzielnia ta produkuje masło i sery na eksport.

Spółdzielnia Pracy "Krosno" powstała w 1948 r. W tym czasie siedzibą jej był budynek przy ul. Czerwonej Armii 21. W 1953 r. z okazji 10-lecia "Spółdzielnia" przeniosła się do nowej siedziby przy ulicy Robotniczej 20.

Teraz zmodernizowana Spółdzielnia zatrudnia 118 kobiet. Z mężczyzn pracuje tu tylko prezes, palacz, majster i stróż. A więc

ten zakład wybitnie kobiecy. Oprócz pracowników stałych zakład zatrudnia chałupniczki. Specjalnością "Krosna" są wszelkie wyroby dziewiarskie.

Spółdzielnia Krawiecko - Bieliźniarska im Hanki Sawickiej powstała w 1947 roku. Początkowo kobiety szyły na własnych maszynach, gdyż nie było sprzętu. Zakład ten zatrudnia same kobiety. Szyją one bieliznę i odzież na rynki krajowe i zagraniczne. Głównym odbiorcą koszul męskich jest ZSRR, płaszcze szyte w spółdzielni noszą Belgowie, ubranka dziecięce idą do NRF. W przyszłości Zakład otrzyma nowe pomieszczenie przy ulicy Wolności.

Mragowska Palarnia Kawy zatrudniająca 8 osób przy ulicy Lenina zaopatruje w ten produkt nasze miasto i sąsiednie województwa: warszawskie i białostockie. Produkuje się tu różne asortymenty kawy, chwalone przez smakoszy.

Przedsiębiorstwo Jajczarsko-Drobiarskie prowadzi wylęgarnię drobiu: kurcząt, kaczek, gęsi, w którą zaopatruje okolicznych hodowców.

Przy drodze do Karwii w zachodniej części miasta znajdują się dzielnica przenysłowo-handlowa. Tu urzędują Przedsiębiorstwo Robót Wodno-Melioracyjnych, Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, Spółdzielnia Półfabrykatów, Rozlewnia Piwa i W.W.G. Po lewej stronie do Karwii widnieje Powiatowy Zarząd Dróg Lokalnych, a po prawej rozległy teren zajmują Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolniczego, Spółdzielnia "Galanteria Drzewna", Baza Transportowa i Państwowe Zakłady Zbożowe.

Przy ulicy Dworcowej istnieje Państwowe Gospodarstwo Rybackie. Powstało ono w 1958 r. Gospodarstwo to zatrudnia 4 brygady jeziorne w Sorkwicach, Działcu, Mragowie i Czerwonce. Gospodarstwo obejmuje obszar 5.168 ha jezior. Ośrodek stanowi

Dzikowo ma 50 ha. Są tu hodowane karpie, liny, szczupaki, sieje.

Gospodarstwo ma swoją wylęgarnię na Młynowej. Tu wylęgają się sieje, sielawy, czasami szczupaki. W ciągu roku łowi się w PGR 128 ton ryby. Część idzie na eksport do NRF i Szwecji. Przeciętnie łowi się 22 tony leszcza, 10 ton sielawy, 10 ton lina, 30 ton płoci, 15 ton szczupaka. Odławiany jest też okon i węgorz.

Ryby z tego ośrodka wysyłane są też do Warszawskiej Centrali Rybnej.

Zakłady Rybne w Giżycku przyjmują do przetwarzania płoć małą, okonia małego, sielawę.

Gospodarstwo zatrudnia 42 ludzi. Rybaków do odłowu jest 26 w tym 2 stałych. Zakłady rozbudowują się, produkcja wzrasta z roku na rok. Planuje się większy odłów karpia, powstaje nowy ośrodek stawowy obok Polskiej Wsi.

Rzemiosło ma w naszym mieście bogate tradycje. Do chwili obecnej mieście znajdują się 72 zakłady rzemieślnicze zatrudniające 163 osoby. Część rzemieślników zrzeszona jest w spółdzielni. Wszyscy rzemieślnicy wykonują usługi dla ludności.

Mrągowo jest siedzibą największego w województwie oddziału PKS. Linie autobusowe łączą Mrągowo z Giżyckiem, Olsztynem, Augustowem, Warszawą, Gdańskiem i Katowicami. Codziennie autobusy przywożą do pracy i odwożą do domów wielu mieszkańców okolicznych wsi zatrudnionych w Mrągowie.

Gorzej jest z siecią kolejową. Bezpośrednie połączenie jest tylko do Olsztyna i do Elku. Pozostałe linie kolejowe do Szczytna i do Piszcz zostały zniszczone w czasie działań wojennych. Przed rokiem zlikwidowano "ciuchcie" - kolejką

wąskotorową do Kętrzyna. Pomimo niewielkiego ruchu 22.VII. 1965 r. oddano do użytku nowy budynek dworca kolejowego, urządzony nowocześnie i wygodnie.

V. URZĄDZENIA SOCJALNE I KULTURALNE

W Mrągowie znajduje się jeden żłobek, a w nim 76 dzieci. Żłobek mieści się w budynku starym, nieodpowiednim. W związku z tym buduje się nowy budynek, w którym znajdzie swe pomieszczenie żłobek miejski / przy ulicy Wyspiańskiego /.

Przedszkola są dwa. Pracuje tam 16 wychowawczyń z 324 dziećmi, chociaż przedszkola liczą 284 miejsc. Ale już w dokumentach z XIX wieku jest wzmianka o dobrej pracy mrągowskiego przedszkola.

W Mrągowie mamy szkoły średnie: Liceum Pedagogiczne, Ogólnokształcące, Zasadniczą Szkołę Zawodową oraz Zasadniczą Szkołę Medyczną Asystentek Pielęgniarskich i cztery szkoły podstawowe.

Niedługo po wyzwoleniu, 4.IX.1945 r szkoła podstawowa Nr.4 przy ulicy Bohaterów Warszawy uroczyście rozpoczęła rok szkolny. Liczba uczniów wynosiła 30, a nauczycieli 2. Zorganizowano 4 klasy. W ciągu najbliższych dni uczniów przybywa. Początki w tej szkole nie były łatwe. Brakowało wszystkiego. Książki zastępował "Piómyk" i "Iskierka". Zbliża się zima, brak 400 szyb, nie działało centralne ogrzewanie. Wspólna praca nauczycieli, dzieci, woźnego przywróciła w szkole ład i porządek. Zajęcia w szkole potoczyły się normalnym trybem. Kiedy w 1949 roku Ob. Władysław Kłosowski przystąpił do pracy, szkoła miała 10 nauczycieli. Z roku na rok sytuacja w szkole zmienia się na lepsze. Wzrasta liczba nauczycieli, uczniów, przybywa pomocy naukowych. 30 marca 1966 r szkoła okryła się żałobą. Po długoletniej pracy pedagogicznej zmarł kierownik Ob.

Władysław Kłosowski.

Obecnie szkoła ma 28 klas w tym 5 specjalnych. Uczniów jest 901, nauczycieli 28. Szkoła wyposażona jest w bibliotekę z 11.270 książkami, salę, pracownię biologiczną, fizyko-chemiczną, pracownię robót ręcznych dla dziewcząt i chłopców.

Szkoła Nr.2 im. Mikołaja Kopernika oddana do użytku 1 września 1965 r. Szkoła jest pięknie położona na wzgórzu, z którego roztacza się przepiękny widok na okolicę. Do szkoły uczęszcza 940 uczniów. Mają oni lekcje w 17 izbach, dużych, jasnych, przyjemnych. Zajęcia prowadzi 20 nauczycieli. Szkoła prowadzi 5 pracowni: do zajęć praktycznych dziewcząt i chłopców, pracownię fizyczną, chemiczną i biologiczną. Pracownie są bardzo dobrze wyposażone. Tyśiąclatka posiada świetlicę z radiem i telewizorem, bibliotekę, czytelnię, salę gimnastyczną.

Liceum Ogólnokształcące znajduje się przy ul. Zwycięstwa w dużym murowanym budynku. Obecnie ma 10 izb lekcyjnych, Szkoła posiada 6 pracowni: zajęć praktyczno-technicznych chłopców i dziewcząt, fizyki, chemii, biologii, geografii. Jest tu także biblioteka z 12.270 tomami książek oraz czytelnia codziennie zaopatrywana w gazety oraz czasopisma. Liceum ma salę gimnastyczną, dużą, jasną z boiskami do siatkówki i koszykówki. Obok szkoły boiska do piłki nożnej i ręcznej. W szkole jest radio i telewizor. Obecnie do szkoły uczęszcza 370 uczniów. Opiekę nad nimi sprawuje 18 nauczycieli. Przy LO istnieje szkoła podstawowa Nr.3. Szkoła ma 6 nauczycieli etatowych, 3 emerytów i 8 dochodzących / jako uzupełnienia etatów / z Liceum Ogólnokształcącego. W roku szkolnym 1966/67 było 333 uczniów. Szkoła posiada 5 sal lekcyjnych. Obecnie jest 315 uczniów i 4 sale lekcyjne.

Szkoła zawodowa powstała w 1947r. Liczyła wówczas 93 uczniów. Były trzy klasy. Zawody różne / dziewczęta -krawiecki /. Było 5 nauczycieli. Szkoła nie posiada warsztatów. Obecnie jest tu 18 klas, 532 uczniów. Szkoła posiada pracownię przedmiotów handlowych, 5 sal wykładowych. Nauka trwa na 2 zmiany, do godziny 19⁰⁰. Jest tu 29 stałych i 4 dochodzących nauczycieli. Szkoła kształci uczniów w zawodach tokarz, kowal, ślusarz, sprzedawca. Szkoła przyzakładowa kształci w zawodach masarz, krawiec, tynkarz, murarz, fryzjer.

Obecnie szkoła ta otrzyma nową siedzibę przy ulicy Lenina z warsztatami, pracowniami, internatem. Budynek ma być oddany do użytku już w tym roku szkolnym, a warsztaty i internat w następnym. Na bazie tej szkoły planuje się powstanie technikum. Nie będzie wtedy specjalności sprzedawcy, a kucharz.

Państwowe Liceum Pedagogiczne powstało 1.IX.1948 roku. Jego pierwszym dyrektorem był Ob. Wytrążek. Okres ten był szczególnie trudny. Wraz z garstką oddanych sprawie organizacji szkoły ludzi / Hanna Korolec, Augustyn Blok, Irena i Wieczasław Jeska, Thomas / dyrektor przygotowuje szkołę do przyjęcia uczniów. Werbunek ich odbywał się po prostu na rynku w dni targowe. Przychodziła tu różna młodzież. Szkoła w tym czasie wymagała remontu. Brak było szyb w oknach, na boisku stał bunkier, sprzęt był zdewastowany. Wodę do szkoły dowożono z jeziora Sołtyckiego wypożyczonym koniem. Ale potem trudności było coraz mniej. W 1950 roku szkołę opuszczają pierwsi absolwenci. Od 14 lat zakładem tutejszym kieruje Ob. Bolesław Tarnawski. W tym czasie okres trwania nauki przedłużono do 5 lat, liczba uczniów wzrosła do 300 a oddziałów do 10. W tamtych latach w Liceum działały: kółko pedagogiczne, biologiczne, taneczne, historyczne, turystyczne. W szkole istniała orkiestra dęta obsługująca każdą uroczystość powiatową. Komitet Rodzicielski zbiera fundusze na wycieczki. Uczniowie poznają Polskę. Do obecnego roku szkołę opuściło 786 absolwentów, którzy pełnią odpowiedzialne funkcje w aparacie oświatowym i partyjnym. W tym roku Liceum Pedagogiczne obchodzi 21 rocznicę powstania. 15 października 1967 r. szkole wręczono sztandar ufundowany przez Komitet Rodzicielski. Sztandar udekorowano "Odznaką Tysiąclecia". Równocześnie nadano szkole imię Władysława Jagiełły.

Obecnie LP ma 10 izb lekcyjnych, pokój nauczycielski, aulę, kuchnię, stołówkę, magazyn WF: gabinety: historyczny, dwa biologiczne, geograficzny, fizyko-chemiczny, przysposobienia wojskowego. Szkoła ma gabinet lekarski.

Do Liceum Pedagogicznego przy ul. Lenina 72 obecnie uczęszcza 361 uczniów, w tym 21 chłopców.

Przy LP istnieje Szkoła Cwiczeń od 1946 r. Jej pierwszym kierownikiem był Mieczysław Jeske.

Uniwersytet Robotniczy siedzibę swoją ma w budynku szkoły Nr.1. Patronat nad nim ma ZMS. Uniwersytet Robotniczy prowadził kursy dokształcające do 1967r kursy ogólnokształcące i zawodowe. Teraz, od nowego roku szkolnego jedynie kursy zawodowe i kursy języków obcych cieszące się dużym powodzeniem / szczególnie język angielski /.

Przy Powiatowym Domu Kultury znajduje się Biblioteka Miejska i Powiatowa Biblioteka Dziecięca oraz Biblioteka Pedagogiczna z czytelnią.

Biblioteka dla dorosłych ma 33.500 tomów. Pod koniec 1966 roku liczba czytelników wynosiła 1450 osób. Książkami cieszącymi się największą popularnością są książki historyczne, obyczajowe, sensacyjne, beletrystyczne, popularnonaukowe, nowości, techniczne, geograficzne, podróźnicze. Filia tej biblioteki znajduje się na ulicy Młynowej. Filia ma 390 czytelników. Poza tym biblioteka ma patronat nad bibliotekami: wojskową, pedagogiczną, szkolnymi.

Na pierwszym piętrze Powiatowego Domu Kultury mieści się biblioteka dla dzieci wraz z czytelnią. Ilość czytelników - około 1000. Księgozbiór liczy 5 tysięcy e zemplarzy.

Dzieci najchętniej czytają książki podróźnicze, fantastyczne, bajki, przygodowe. Zajęcia z dziećmi odbywają się dwa razy w tygodniu.

Podczas tych zajęć dzieci robią katalogi, modele z "Młodego Modelarza", oglądają filmy. Organizowane tu są też spotkania autorskie / ostatnio był Alfred Szklarski /.

Czytelnia abonuje 33 czasopisma. Biblioteka cieszy się większą popularnością zimą. Wtedy przychodzi od 200-300 dzieci dziennie.

Czytelnia dla dorosłych posiada dużo czasopism. Dziennie czytelnię odwiedza około 20 osób.

Biblioteka Pedagogiczna 31.XII.1965 r ogółem liczyła 6.824 woluminów. 31.XII.1966 r miała już 7.922 woluminy, w tym pedagogicznych 3.303.

Kierownikiem Miejskiej i Powiatowej Biblioteki w Mrągowie od 1950 roku jest Ob. Wacław Gołowicz. Oprócz pracy zawodowej znajduje czas na badanie i poznawanie przeszłości miasta i okolicy. Owoce swych poszukiwań, do których potrafił ~~znaleźć~~ zapalić innych, gromadzi w znajdującej się obok Biblioteki Izbie Regionalnej. Oprócz eksponatów muzealnych, które są zaczątkiem przyszłego muzeum regionalnego znajduje się także wiele materiałów o mieście i regionie, z których mogą korzystać wszyscy interesujący się tymi zagadnieniami.

Biblioteka mieści się w Powiatowym Domu Kultury, oddanym do użytku we wrześniu 1963 r. W gmachu tym znajduje się piękna sala widowiskowa, do której przyjeżdżają na występy gościnne różne zespoły. Odbyły się tam już ~~dwa~~ premiery olsztyńskiego teatru im Stefana Jaracza. W piwnicy Domu ulokowano Klub Książki i Prasy "Ruch" popularnie zwany "Hadesem". Jest to miejsce spotkań młodzieży.

Energiczną i pełną inwencji grupą są skupiani przy PDK plastycy amatorzy. Przygotowali już kilka wystaw swoich prac, które cieszyły się wielkim powodzeniem. Wiele laurów zebrał teatrzyk "Apostrofa" prowadzony przez Irenę Danowską.

Nad zdrowiem mieszkańców Mrągowa czuwa 24 lekarzy medycyny, 6 stomatologów, 5 farmaceutów i 80 pielęgniarek. Pracują oni w Ośrodku Zdrowia, aptece, Szpitalu Powiatowym im. Michała Kajki i w stacji Pogotowia Ratunkowego, która dysponuje 6 karetkami.

Sportowcy zrzeszani są w klubie "Metalowiec" przy Zakładach Sprzętu Mechanicznego. Ma on na swoim koncie kilka sukcesów w skali wojewódzkiej. Drużyna piłki nożnej gra w "A" Klasie. Jest tu także LZS - prowadzi kilka sekcji, z których najlepsza jest sekcja tenisa stołowego.

Radiowęzła w Mrągowie nie ma, ale mieszkańcy posiadają 2.090 odbiorników radiowych i 1.070 telewizorów.

Przy ulicy Warszawskiej jest kino "Mazur" z 380 miejscami. Aparatura do wyświetlania filmów zainstalowana jest również w PDK, gdzie organizuje się seanse specjalne, prelekcje połączone z filmami i zebrania HKP.

Straż Ogniowa posiada remizę przy ulicy Kopernika. Wyposażona jest w nowoczesny sprzęt niezbędny przy gaszeniu pożaru.

Wodociągi założono w mieście w 1905 roku, a kanalizację w 1907r. W r 1948 roku uruchomiono gazownię.

VI. ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE I WALORY KRAJOZNAWCZE

Każdy zmęczony turysta przybywający do Mrągowa może znaleźć miejsce do odpoczynku w hotelu przy ul. Warszawskiej, w szkolnym schronisku wycieczkowym na ul. Wolności 6 lub na campingu. Hotel miejski liczy 40 miejsc. Na parterze znajduje się kawiarnia "Polonia". Szkolne schronisko wycieczkowe liczy 50 łózek. Czynne jest w czasie wakacji. Obok znajduje się sklep spożywczy, gdzie można zaopatrzyć się w podstawowe produkty żywnościowe.

Mrągowo może także poszczycić się posiadaniem campingu, Nr.3 Camping znajduje się Jaszczurczej Górze /tel.533/. Powstał on w 1963 roku. Należy do Przedsiębiorstwa Turystycznego Warszawa-Olsztyn. Camping liczy 13 domków trzyosobowych. Ogólnie ma 50 miejsc. Wyposażony jest w kuchnię turystyczną, bieżącą wodę, oświetlenie, gaz, miejsce na ognisko, boisko, myjkę dla samochodów. Na polu namiotowym jest 200 miejsc. Ośrodek czynny jest od 15 maja do 15 września. Największy ruch jest jednak w lipcu i sierpniu. Najwięcej turystów przybywa z Polski Centralnej, Śląska, Mrągowo odwiedzają także turyści zagraniczni z Francji, Niemiec, Jugosławii, Rumunii, Szwecji, Ameryki. Przyjeżdżają tu też studenci z Kongo, ZRA, Nigerii.

W 1967 roku biuro campingu zanotowało 1700 turystów polskich i 600 zagranicznych. W ośrodku planuje się w ciągu 2-3 lat dobudować motel, kawiarnię, połączyć tenże z plażą rozbudować pawilony. Turyści kierowani tutaj przez PTWO żywią się w restauracji "Fregata". Przedsiębiorstwo Turystyczne Warszawa-Olsztyn zapewnia bazę żywnościową, rowarki, organizuje turystom wycieczki krajowe i zagraniczne.

Fundusz Wczasów Pracowniczych nie posiada w Mrągowie własnego domu, ale zapewnia wczasowiczom kwatery prywatne. Z kwater mogą również korzystać wycieczki - z myślą o większej liczbie gości przygotowano pomieszczenia przy ulicy Granwaldzkiej, Lenina, Łaskowej Drodze. Informacji o wolnych miejscach noclegowych udziela biuro PTWO przy ulicy Ratuszowej.

W ośrodku do dyspozycji turystów znajdują się łodzie, kajaki, motorówki, rowery wodne.

Mrągowo brało udział w konkursie "Jadą goście jadą" gdzie konkurentem był Otmuchów. Konkurs ten Mrągowo wygrało.

W mieście ma powstać Muzeum Regionalne. Przeznaczono na ten cel dawną strażnicę Bośniaków obok ratusza. Zebrane już eksponaty znajdują się w Izbie Regionalnej, którą można zwiedzać codziennie oprócz poniedziałków.

Przy ulicy Armii Czerwonej jest sklep z upominkami, Pamiątki regionalne można dostać w komicie przy ul. Warszawskiej.

W mieście są trzy restauracje: "Fregata", "Ratuszowa", "Pod tęczą", bar mleczny, kawiarnia "Polonia", sklepy spożywcze, nabiałowe, kioski z lodami.

W sprzęt turystyczny i sportowy można się zaopatrzyć w sklepach przy ul. Armii Czerwonej i Warszawskiej.

Dla turystów zmotoryzowanych są dwie stacje benzynowe przy ul. Curie Skłodowskiej i Rewolucyjnej czynne od 7⁰⁰-19⁰⁰, w sezonie letnim do 22⁰⁰.

VII. I N N E

Osiedle "Parkowa" jest nowe osiedle mieszkaniowe "Parkowa" położone w zachodniej części miasta. Zbudowano tu 5 dwudziestorodzinnych punktowców, kotłownię i blok 100 rodzinny. Obecnie kończy się budowę drugiej "setki". Osiedle jest już prawie zabudowane - powstała jeszcze dwie "setki", dwa punktowce i piętrowy pawilon usługowo-handlowy.

Po pójnej zabudowie osiedla "Parkowa" plany przewidują budowę nowego, znacznie większego osiedla na drugim końcu miasta - w rejonie ul Wolności, a więc przy szosie w kierunku Kętrzyna. Tu stanie również nowy zakład spółdzielni Im Hanki Sawickiej.

W nowej dzielnicy przemysłowo-handlowej w rejonie ul Dubelskiej ma powstać zakład przemysłu kluczowego - fabryka mebli zatrudniająca 500 osób.

W centrum miasta zostaną usunięte garaże i warsztaty PKS, na placu obok kina zostaną wybudowane trzy pawilony usługowe spółdzielni pracy.

Plany te mają być zrealizowane do 1980 roku.

B I B L I O G R A F I A

1. Andruszkiewicz, Kincel, Nowicki - "Szlaki turystyczne Mrągowa i
Mikołajek "
2. W. Pieńkowski - "Krzysztof Celestyn Mrongowiusz 1764-1855
w służbie umiłowanego języka"
3. J.W. Grabski - "300 miast wróciło do Polski"
4. W. Chojnacki - "Mazury i Warmia" Wrocław 1959r. Zakład Narodowy im. Ossolińskich
5. W. Gołowicz - Zbiór wiadomości o Mrągowie i powiecie mrągowskim
6. Oracki T - "Słownik biograficzny Warmii i Mazur i Powiśla"
7. W. Kętrzyński - "O ludności polskiej w Prusach niegdyś Krzyżackich"
8. Słownik geografii turystycznej Polski
9. Deutsches Stadtebuch Berlin 1930
10. Unsere mazurische Heimat opr. Karl Templin 1926

Czasopisma

Poznaj swój kraj nr2/104

Komunikaty warmińsko-mazurskie

Głos Olsztyński

Życie Olsztyńskie